

نظام آموزش در جمهوری آذربایجان

دکتر علی اصغر شعردوست

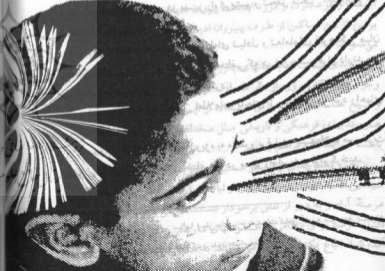
نظام آموزش در جمهوری آذربایجان به عنوان یکی از موفق‌ترین نظام‌های آموزشی در منطقه شناخته می‌شود. این نظام بر پایه اصول علمی و آموزشی پیشرفته استوار است و به توسعه مهارت‌های فنی و حرفه‌ای دانشجویان تأکید دارد. در این کشور، آموزش عالی به صورت رایگان در دسترس است و دولت برای حمایت از دانشجویان کم‌درآمد اقدامات ویژه‌ای انجام می‌دهد. همچنین، همکاری بین دولتی و خصوصی در تأمین منابع مالی برای مراکز آموزشی، به بهبود کیفیت و گسترش دسترسی به آموزش عالی کمک کرده است.

جمهوری آذربایجان در سال ۱۹۹۱ استقلال خود را اعلام کرد و پس از آن، نظام آموزشی این کشور را بازسازی و اصلاح کرد. در دهه ۱۹۹۰، نظام آموزشی این کشور به سمت مدرنیته و تخصصی‌سازی حرکت کرد. در سال ۱۹۹۵، قانون اساسی جمهوری آذربایجان تصویب شد که بر حق آموزش عالی برای همه شهروندان تأکید داشت. در سال ۱۹۹۶، قانون آموزش عالی تصویب شد که به ایجاد یک نظام آموزشی منسجم و یکپارچه در سراسر کشور منتهی شد. در سال ۱۹۹۷، قانون آموزش عالی تصویب شد که به ایجاد یک نظام آموزشی منسجم و یکپارچه در سراسر کشور منتهی شد.

۱. اهداف و اصول: (۱) ارتقای کیفیت آموزش عالی، (۲) توسعه مهارت‌های فنی و حرفه‌ای دانشجویان، (۳) افزایش بهره‌وری و کیفیت آموزش عالی، (۴) توسعه همکاری بین دولتی و خصوصی در تأمین منابع مالی برای مراکز آموزشی، (۵) توسعه دسترسی به آموزش عالی برای همه شهروندان.

دکتر علی اصغر شعردوست در دنیای امروز آموزش به عنوان یکی از قائمه‌های پیشرفت و توسعه مورد توجه است. هیچ کشوری بدون برخورداری از یک نظام آموزشی برپا، نمی‌تواند چشم‌انداز مطلوب و روشنی برای توسعه در پیش رو داشته باشد. بر این اساس، برنامه‌ریزی صحیح و کارآمد برای نظام آموزشی، در صدر سیاست‌گذاریها قرار دارد. نظام آموزشی نوین شوروی سابق در قالب‌های جزئی شکل گرفت و برای همین نیز، پس از مدتی کوتاه، در چنگال سیاست‌های تنگ‌نظرانه و اقتضایی گرفتار آمد. طبق این نگرش کمیّت اصل بود، و افزایش کمیّت به عنوان عامل رشد و پیشرفت تلقی می‌شد. دانش‌آموز مسئول تحصیل است. نظام تعلیم و تربیت در جمهوری آذربایجان هر چند بر روی پایه‌های نظام آموزش سوسیالیستی بنا شده، لیکن در سال‌های اخیر تغییرات چشمگیری یافته، و به استانداردهای جهانی نزدیک شده است. پیکره نظام آموزشی این کشور از مجموعه طرحها و برنامه‌های

آموزشی مراکز و مؤسسات آموزشی، سازمانهای اداره کننده امر تحصیل و... تشکیل یافته است. در گذشته تحصیل در دو مرحله عمومی (آمادگی، ابتدایی، متوسطه) و حرفه‌ای - تحصیلی (فنی - حرفه‌ای، تخصصی متوسطه، تخصصی عالی، فوق تخصص) انجام می‌گرفت، اما طبق قانون جدید آموزش (مصوب دسامبر ۱۹۹۲) مقاطع مختلف تحصیلی بدین گونه مشخص شده است:

۱. آمادگی (پیش از دبستان).
 ۲. آموزش عمومی: ابتدایی (اول تا چهارم)، پایه (پنجم تا نهم) و متوسطه (دهم و یازدهم).
 ۳. آموزش حرفه‌ای - تخصصی: فنی - حرفه‌ای، تخصصی متوسطه، تخصصی عالی.
- همچنین براساس قانون جدید، دوره آمادگی پس از دیپلم، ماستری، دکتری، تحصیل غیر حضوری، آموزش آزاد، دوره افزایش تخصصی و بازآموزی در ساختار نظام آموزشی پیش‌بینی شده است. نظام جدید، افزون بر ایجاد تسهیل در امر تحصیل، آموزش نیروهای متخصص در علوم و فنون پیشرفته روز را مدنظر دارد. بی شک دستیابی به چنین هدفی چیز بی تلاشهای دو سویه اساتید و معلمان، و نیز دانش آموزان و دانشجویان میسر نخواهد شد. اگرچه بیشتر مراکز و مؤسسات آموزشی آذربایجان دولتی است، اما در سالهای اخیر شمار مراکز تحصیل غیر انتفاعی و خصوصی نیز رو به تزاید نهاده است.

۱. آمادگی (دوره پیش از دبستان)

مرحله آمادگی پیش از دبستان به عنوان آغازگاه جریان آموزش و پرورش و نیز نقطه ورود کودک به اجتماع بیرونی، از ارزش و اهمیت بسیار

برخوردار است. نام‌نویسی از کودکان در مراکز چون: مهدکودک، کودکانستان، مؤسسات آمادگی کودکان استثنایی و... به درخواست اولیای آنها صورت می‌گیرد. (دوره اولیای کودکان استثنایی و کودکان معلول) در جمهوری آذربایجان ۲۰۹۹ مهدکودک و کودکانستان وجود دارد، که در این میان حدود ۱۳۷۴ مهدکودک و کودکانستان وابسته به وزارت آموزش و پرورش‌اند، و بقیه توسط دیگر وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی اداره می‌شوند.

۲. مرحله آموزش عمومی

همان‌گونه‌که اشاره شد، براساس قانون جدید آموزش، مرحله عمومی شامل سه مقطع ابتدایی، پایه و متوسطه است. مقطع ابتدایی از شش سالگی شروع می‌شود. آموزش تا پایان مقطع پایه اجباری است و دانش‌آموزان پس از این مرحله، با توجه به استعدادها و علایق خویش در مقطع متوسطه یا مدارس هنر یا مدارس فنی - حرفه‌ای، و یا آموزشگاههای فنی - حرفه‌ای، تحصیلات خود را پی می‌گیرند. پذیرش برای مدارس هنر یا فنی - حرفه‌ای از طریق برگذاری آزمون ورودی صورت می‌پذیرد. آموزش متوسطه به دو رشته ریاضی - طبیعی و انسانی تقسیم می‌شود. در ضمن دانش‌آموزان تیزهوش در کلاسهای جداگانه به تحصیل می‌پردازند.

در جمهوری آذربایجان ۴۳۲۶ مدرسه ابتدایی، پایه و متوسطه وجود دارد. در این مدارس حدود ۱,۳۷۴,۹۹۷ دانش‌آموز مشغول تحصیل‌اند. همچنین ۱۴۴,۹۲۶ معلم به امر تدریس اشتغال دارند. در حوزه فعالیت وزارت آموزش و پرورش، هشت مدرسه خصوصی نیز وجود دارد.

عالی ۴۲ مدرسه تخصصی متوسطه و یک کالج امور اقتصاد و دارایی شود دارد. همچنین چند آموزشگاه فنی-تخصصی وابسته به رتخانه‌های بهداشت و کشاورزی در حال فعالیت می‌باشند. جمع آرس تخصصی متوسطه جمهوری آذربایجان حدود ۸۰۰ باب است. ۴۲۳۹

مدارس عالی

اکثر آموزش عالی شامل کالج‌های عالی، انستیتو، آکادمی‌ها، دانشگاه‌ها هنرستان‌های عالی موسیقی می‌باشد. ۵۰۲۶
تعلیم در این مراکز طبق برنامه‌های آموزش تخصصی عالی صورت پذیرد. برخی از مدارس عالی به شکل مؤسسات و مجموعه‌های علمی-تخصصی نیز فعالیت دارند. برای ورود به مراکز آموزش عالی، با دوره آموزش متوسطه الزامی است. ۵۶۲۱
تحصیل در این مراکز در دوره‌های مختلف روزانه، شبانه، حضوری، بر حضوری و... انجام پذیر است. ۵۶۲۱
دانشجویان با توجه به امکانات مرکز تحصیل خود، در گروه‌های ۱۲-۱۵ نفره به تحصیل و فعالیت می‌پردازند. ۵۶۲۱
آموزش عالی شامل سه مرحله: فاستری، بکلور و دکتری است. اکنون در جمهوری آذربایجان ۲۰ مرکز آموزش عالی دولتی در حال فعالیت است. در اینجا، به معرفی فشرده‌ای درباره این مراکز پرداخته می‌شود. ۵۶۲۱
دانشگاه دولتی باکو
دانشگاه دولتی باکو در سال ۱۹۱۹ به ابتکار محمد امین رستولزاده تیس شد، و برای همین نیز، پس از اعلام استقلال کشور، به نام وی

تخصصی، کالجها و...
۳. مدارس فنی - حرفه‌ای
دانش آموزانی که دوره تحصیل اجباری (مقطع پایه) را پشت سر نهاده‌اند و به کارهای فنی - صنعتی علاقه‌مندند، و کسانی که در امور تولید فعالیت دارند و می‌خواهند برآمدگی و مهارت حرفه‌ای خود بیفزایند و نیز کسانی که در صدد تغییر شغل خود هستند، در این مدارس پذیرفته می‌شوند. علاوه بر مدارس فنی - حرفه‌ای، در کارخانه‌ها و مؤسسات بزرگ تولیدی نیز دوره‌های فنی - حرفه‌ای تشکیل می‌شود. ۵۶۲۱
کارآموزان مدارس فنی - حرفه‌ای، هم در زمینه حرف نسبتاً پیچیده به مهارت‌های لازم دست می‌یابند، و هم در کنار آن، دوره تحصیلات متوسطه را می‌گذرانند. ۵۶۲۱
در نظام آموزشی جمهوری آذربایجان، ۱۶۷ مدرسه فنی - حرفه‌ای و ۲ آموزشگاه حرفه‌ای در حال فعالیت است. ۵۶۲۱
۴. مدارس تخصصی متوسطه (آموزشگاه‌های فنی - تخصصی، کالجها و...)
فناغ التحصیلان دبیرستانها، مدارس و آموزشگاه‌های حرفه‌ای، با گذراندن دوره‌های تکمیلی در این مدارس به میزان تخصص خویش می‌افزایند. ۵۶۲۱
کسانی که پس از مقطع پایه وارد این مدارس می‌شوند، همزمان با دوره‌های تخصصی، تحصیلات متوسطه و نیز فرا می‌گیرند. ۵۶۲۱
در پی تأسیس آموزشگاه‌های فنی - تخصصی که تدریس در آنها براساس استانداردهای بین‌المللی انجام می‌گیرد، با بهره‌گیری از تجربیات و نیروی بالقوه این آموزشگاه‌ها، شبکه کالج‌های معاصر نیز ایجاد می‌گردد. اینک در چارچوب فعالیت‌های وزارت آموزش تخصصی متوسطه

نامیده شد. تعدادی به بالا نمره و هفت پخته و هشتاد و پنج به ۲۶ ساله و این دانشگاه هنگام تأسیس فقط شامل دانشکده پزشکی و دانشکده تاریخ و ادبیات بود. در سال ۱۹۲۰ دانشکده فیزیک و ریاضی، و در سال بعد نیز دانشکده خاورشناسی دایر شد. دانشکده حقوق نیز از سال ۱۹۲۷ آغاز به کار کرده است. دانشگاه دولتی باکو اکنون شامل ۱۲ دانشکده و ۲۰ رشته تحصیلی است. این مدارس با ۱۵۰۰۰ دانشجو ۵۰۰۰ حدود ۲۰ هزار دانشجو در این دانشگاه به تحصیل اشتغال دارند، و در ۱۰۵ کرسی این دانشگاه قریب ۱۵۰۰ استاد و استادیار مشغول تدریس یا تحقیق اند.

● دانشگاه فنی آذربایجان

دانشگاه فنی از سال ۱۹۵۰ فعالیت خود را آغاز کرده است. در دانشکده های هشتگانه این دانشگاه رشته های ماشین سازی، الکترونیک، رادیو تکنیک، حمل و نقل، کامپیوتر، ماشینهای خودکار، ماشینهای حساب و... تدریس می شود. شماره دانشجویان دانشگاه فنی آذربایجان در حال حاضر ۱۵ هزار نفر است و ۸۰۰ نفر کادر علمی در بخشهای مختلف آن مشغول تدریس و تحقیق اند.

● دانشگاه مهندسی راه و ساختمان

آغاز کار دانشگاه مهندسی راه و ساختمان، به سال ۱۹۷۵ میلادی برمی گردد. این دانشگاه شامل دانشکده های راه و ساختمان، ساختمان، معماری، آبیاری، تکنولوژی ساختمان، و بهداشت محیط است. حدود ۱۰ هزار دانشجو در دانشگاه مذکور در حال تحصیل اند، و ۶۰۰ نفر کادر علمی در ۴۱ بخش علمی فعالیت آموزشی و پژوهشی می گردد. اینک در چهار چوب فعالیتهای وزارت آموزش تخصصی متوسطه

۱. روند دانشگاه تربیت معلم خوستا و لنگرهبان در فنی و مهندسی است.

● **انستیتوی دولتی اقتصاد** این رز در دقیقه محیط تولید و خدمات در سال انستیتو در سال ۱۹۳۷ تأسیس شده، و دارای ۵ دانشکده (اقتصاد و مدیریت تولید، طرحهای اقتصادی، اقتصاد و دارایی، حسابداری و... و زراعتی)، و ۸ هزار دانشجو و ۳۵۰ نفر کادر علمی است.

● **انستیتوی تکنولوژی آذربایجان** این رز در فنی و مهندسی است.

انستیتوی تکنولوژی در سال ۱۹۸۰ دایر گشته، و ۵ دانشکده را شامل می شود: صنایع و مواد، فنی و مهندسی، فنی و مهندسی، فنی و مهندسی، و فنی و مهندسی. دانشکده تکنولوژی صنایع سبک و بافندگی، دانشکده مکانیک، دانشکده تکنولوژی کنسروسازی، دانشکده تولید انگور، و دانشکده تکنولوژی محصولات گاو ششی و لبنی، که هر دانشکده ای، بر مجموعه هایی از رشته های مربوطه را در بر می گیرد. این رز در سال ۲۰۰۵ تعداد دانشجویان انستیتوی تکنولوژی آذربایجان حدود ۵ هزار نفر و شمار اساتید آن بیش از ۲۵۰ نفر است.

● **آکادمی دولتی نفت آذربایجان** این رز در فنی و مهندسی است.

آکادمی، در سال ۱۹۲۰ تأسیس شده است. نخست عبارت از ۵ دانشکده بود. اما در حال حاضر دارای ۸ دانشکده در زمینه هایی چون: اکتشافات زمین شناسی، نفت و معدن، شیمی و تکنولوژی، نفت و مکانیک، انرژی برق و... است. این رز در سال ۲۰۰۵ حدود ۱۸ هزار دانشجو در آکادمی دولتی نفت مشغول تحصیل اند و ۹۰۰ نفر کادر علمی دانشگاه نزدیک به ۱۲۰۰ نفر است.

● مدرسه عالی فنی سومقاییت

این مؤسسه آموزش عالی در سال ۱۹۶۵ به عنوان شعبه دانشگاه نفت در شهر سومقاییت تأسیس شده و از سال ۱۹۹۰ میلادی به مرکزی مستقل تبدیل گشته است. دانشکده های شیمی، تکنولوژی، انرژی، ماشینهای خودکار و مکانیک مدرسه عالی سومقاییت، بیش از ۲۰۰۰ دانشجو را در خود جای داده اند و در لاکرسی آن حدود ۲۰۰ استاد مشغول به کارند.

حدود ۲۰ هزار دانشجو در این دانشگاه به تحصیل اشتغال دارند و در

● آکادمی دولتی کشاورزی و امور روستایی آذربایجان

آکادمی کشاورزی و امور روستایی در سال ۱۹۲۵ تأسیس گردیده است. این آکادمی تنها مرکز آموزش عالی است که به آموزش متخصصان کشاورزی و امور روستایی می پردازد. خاکشناسی، گیاه درمانی، ساختمان زمین، سبزیکاری و باغبانی، حفاظت نباتات، دامپزشکی، مکانیزه کردن کشاورزی و دامپروری و... از جمله رشته های این آکادمی است. حدود ۵۰۰ نفر استاد و کادر علمی با آکادمی دولتی کشاورزی همکاری دارند و حدود ۸ هزار دانشجو در دانشکده های مختلف آن سرگرم فراگیری رشته مورد علاقه خود هستند.

● دانشگاه دولتی علوم پزشکی آذربایجان

این دانشگاه که «نریمانوف» نام گرفته، در سال ۱۹۳۰ میلادی بنیان نهاده شده است. پزشکی ۱، پزشکی ۲، اطفال، بهداشت شغلی، دندان پزشکی و داروسازی، دانشکده های این دانشگاه اند. حدود ۳۰۰ دانشجو در ۳۵ بخش علمی دانشگاه، حدود ۳۰۰ نفر تدریس می کنند، و شمار دانشجویان ۹ هزار نفر است.

● دانشگاه تربیت معلم خواجه نصیرالدین طوسی

این دانشگاه که شامل ۱۱ دانشکده است، از سال ۱۹۲۹ شروع به فعالیت کرده است. اعضای کادر علمی آن نزدیک ۸۰۰ نفر است و ۱۰ هزار دانشجو در آن مشغول تحصیل اند.

دانشکده های دانشگاه تربیت معلم عبارتند از: علوم تربیتی، تاریخ، زبان و ادبیات آذربایجانی، ریاضی، آموزش پیش از دبستان، جغرافیا، ورزش و تربیت بدنی، طراحی و نقاشی، شیمی، فیزیک، شناسایی، مهندسی آموزشی و... در سال ۱۹۶۴ به ۱۷۴ دانشکده و ۱۰۰۵۲ دانشجو رسید.

● انستیتوی زبان و ادبیات روسی

انستیتو زبان و ادبیات روسی در واقع مرکز آموزش دبیران زبان و ادبیات روسی است. انستیتو ظرفیت پذیرش ۴ هزار دانشجو را دارد و در ۲۰ کرسی آن بیش از ۳۵۰ استاد مشغول فعالیت اند. انستیتوی زبان و ادبیات روسی در سال ۱۹۵۳ بنیان گذاشته شده است.

● انستیتوی دولتی زبانهای خارجی

این مرکز عالی نیز تربیت معلمان زبانهای انگلیسی، فرانسوی و آلمانی برای مدارس کشور را عهده دار است. هر یک از این سه زبان در دانشکده ای جداگانه آموزش داده می شود. در حال حاضر حدود ۴ هزار دانشجو دارد. ۳۲۰ استاد با مرکز آموزش عالی مذکور همکاری دارند.

● انستیتوی تربیت معلم گنجه (انستیتوی زردابی)

این مرکز عالی نیز تربیت معلمان زبانهای انگلیسی، فرانسوی و آلمانی برای مدارس کشور را عهده دار است. هر یک از این سه زبان در دانشکده ای جداگانه آموزش داده می شود. در حال حاضر حدود ۴ هزار دانشجو دارد. ۳۲۰ استاد با مرکز آموزش عالی مذکور همکاری دارند.

مرکز تربیت معلم شهر گنجه از سال ۱۹۴۳ آغاز به کار کرده و شامل دانشکده‌های تاریخ، زبان و ادبیات، ریاضی، فیزیک، شیمی، زیست‌شناسی، و روش آموزش دوره ابتدایی می‌شود. معلم‌کده‌ها در این انستیتو، ۴ هزار دانشجو در رشته‌های دبیری مشغول تحصیل اند و ۳۰۰ استاد در ۱۸ بخش علمی فعالیت می‌کنند.

● دانشگاه دولتی نخجوان

این دانشگاه در سال ۱۹۷۲ جهت تأمین کادر آموزشی مورد نیاز مدارس جمهوری خودمختار نخجوان پی‌ریزی شد، و حدود ۲۵۰۰ دانشجو در رشته‌های ریاضی طبیعی، تاریخ و ادبیات، آموزش فنی، تربیت پیش از دبستان و... به تحصیل اشتغال دارند. مسئولیت تدریس را بیش از ۱۵۰ استاد به دوش گرفته‌اند.

● هنرستان موسیقی عزیز حاجی بیگ اوف
هنرستان عالی موسیقی دارای دانشکده‌های پیانو، تاریخ و نظریه موسیقی و آموزش خوانندگی است. ۲۵۰ استاد هنرستان، آموزش بیش از هزار دانشجو را بر عهده دارند. این مرکز هنری از سال ۱۹۲۱ میلادی فعال است.

● دانشگاه دولتی هنر
اکنون نیم سده از آغاز فعالیت دانشگاه هنر می‌گذرد. ۱۵۰۰ دانشجو در این دانشگاه تحصیل می‌کنند، و ۱۵۰ استاد در ۱۷ کرسی مختلف همکاری دارند. امور فرهنگی، تئاتر، هنرپیشگی، صنایع هنری، نقاشی و طراحی و... از رشته‌هایی است که در برنامه دانشکده‌های دانشگاه هنر

جای گرفته است. سنت به تنهایی ناکافی است. فقط به تنهایی ناکافی است. فقط به تنهایی ناکافی است.

● انستیتوی تربیت بدنی
در این انستیتو دوهزار دانشجو در رشته‌های دو و میدانی، ژیمناستیک، ژو جیو، بسکتبال، فوتبال، شمشیربازی و... به تحصیل اشتغال دارند. ۲۰۰ استاد آموزش می‌بینند. اینان پس از فراغت از تحصیل، به عنوان مربی و معلم ورزش در مدارس به همکاری می‌پردازند. انستیتوی تربیت بدنی در ۱۹۳۰ تأسیس شده و دارای ۳ دانشکده است.

● انستیتوی سیاست و مدیریت اجتماعی باکو
این انستیتو نوین‌ترین مرکز آموزش عالی جمهوری باکو است، و در سال ۱۹۹۶ م. آغاز به کار کرده است. در انستیتوی سیاست و مدیریت اجتماعی باکو، رشته‌های «نظریه روابط اجتماعی و سیاسی» و «جامعه‌شناسی» تدریس می‌شود. شمار دانشجویان انستیتو در حال حاضر ۱۰۰۰ نفر است.

● فرهنگستان علوم آذربایجان

فرهنگستان علوم، بزرگترین مرکز علمی - تحقیقاتی جمهوری آذربایجان است و شامل چندین انستیتو در اکثر رشته‌های علمی، چند مرکز علمی - تحقیقاتی در شهرهای باکو، نخجوان، شکی، گنجه، کتابخانه بزرگ فرهنگستان، موزه تاریخ، موزه ادبیات و... است.

۱۱۶ آکادمیسین در فرهنگستان علوم آذربایجان عضویت دارند، که از این میان، ۵۱ نفر عضو اصلی، و ۶۵ نفر عضو فرعی‌اند. همچنین ۴۶۲ دکتر و پروفیسور و ۲۲۳۰ نفر فارغ‌التحصیل دوره کارشناسی ارشد در

